

הלכות יסודי התורה פרק ה

פרק ה

מצוות קידוש השם

מצוות קידוש השם באנשים

א.

כל בית ישראל מצווין על קידוש השם הגדול הזה, שנאמר "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (ויקרא כ"ב:ל"ב).

ומוזהרין שלא לחללו, שנאמר "ולא תחללו את שם קדשי" (ויקרא כ"ב:ל"ב).

כיצד

יעבר ואל ייהרג

כיצד, בשעה שיעמוד גוי ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה או ייהרגו - יעבור ולא ייהרג. שנאמר במצוות "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" (ויקרא י"ח:ה'), ולא שימות בהם.

ואם מת ולא עבר - הרי זה מתחייב בנפשו:

ב.

ג' עבירות

במה דברים אמורים, בשאר מצוות חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, אבל שלש עבירות אלו, אם יאמר לו, "עבור על אחת מהן או תיהרג" - ייהרג ואל יעבור:

במה דברים אמורים, בזמן שהגוי מתכוון להנאת עצמו, כגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת, או לבשל לו תבשילו, או אנס אשה לבועלה, וכיוצא בזה. אבל אם נתכוון להעבירו על המצוות בלבד, אם היה בינו לבין עצמו ואין שם עשרה מישראל - יעבור ואל ייהרג. ואם אנסו להעבירו בעשרה מישראל - ייהרג ואל יעבור. ואפילו לא נתכוון להעבירו אלא על מצוה משאר מצוות בלבד:

וכל הדברים האלו שלא בשעת השמד. אבל בשעת השמד, והוא כשיעמוד מלך רשע כנבוכדנאצר וחבריו ויגזור שמד על ישראל, לבטל דתם, או מצוה מן המצוות - ייהרג ואל יעבור אפילו על אחת משאר מצוות, בין נאנס בתוך עשרה בין נאנס בינו לבין גויים:

כלל ההלכות

כל מי שנאמר בו יעבור ואל ייהרג, ונהרג ולא עבר - הרי זה מתחייב בנפשו. וכל מי שנאמר בו ייהרג ואל יעבור, ונהרג ולא עבר - הרי זה קידש את השם. ואם היה בעשרה מישראל - הרי זה קידש את השם ברבים, כדינאל חנניה מישאל ועזריה, וכו' עקיבה וחבריו. ואלו הם "הרוגי מלכות" שאין מעלה על מעלתם. ועליהם נאמר "כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה" (תהלים מ"ד:ב'),

ועליהם נאמר "אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח" (תהלים נ"ד):

1.

וכל מי שנאמר בו ייהרג ואל יעבור, ועבר ולא נהרג - הרי זה מחלל את השם.

ואם היה בעשרה מישראל - הרי חילל את השם ברבים. וביטל מצות עשה שהיא קידוש השם, ועבר על מצות לא תעשה שהיא חילול השם.

ואף על פי כן, מפני שעבר באונס - אין מלקין אותו, ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין, אפילו הרג באונס, שאין מלקין וממיתין אלא לעובר ברצונו בעדים והתראה.

שנאמר בנותן מזרעו למולך "ונתתי" [ושמתי] אני את פני באיש ההוא" (ויקרא כ"ד), ומפי השמועה למדו, "ההוא", לא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה:

2.

ומה אם עבודה זרה שהיא חמורה מן הכל, העובד אותה באונס אינו חייב כרת, ואין צריך לומר מיתת בית דין, קל וחומר לשאר מצוות האמורות בתורה.

ובעריות הוא אומר "ולנערה לא תעשה דבר" (דברים כ"ב:כ"ו):

לא ימסרו נפש אחת

3.

נשים שאמרו להם גויים, "תנו לנו אחת מכם ונטמא אותה", ואם לאו נטמא את כולכם - ייטמאו כולם, ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל.

וכן אם אמרו להם גויים, "תנו לנו אחד מכם ונהרגנו, ואם לאו נהרוג כולכם", ייהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל. ואם ייחדוהו להם "ואמרו, תנו לנו פלוני או נהרוג את כולכם", אם היה מחוייב מיתה כשבע בן בכרי - יתנו אותו להם, ואין מורין להם כן לכתחילה. ואם אינו חייב - ייהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל:

יהרג ואל יעבר בחלאים

ו.

כענין שאמרו באנסין כך אמרו בחלאים. כיצד, מי שחלה ונטה למות, ואמרו הרופאים שרפואתו בדבר פלוני מאיסורין שבתורה - עושין לו, ומתרפין בכל איסורין שבתורה במקום סכנה. חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, שאפילו במקום סכנה אין מתרפין בהם. ואם עבר ונתרפא - עונשין אותו בית דין עונש הראוי לו:

י.

מקור שאין עוברים על ג' עבירות בסכנת נפשות

ומניין שאפילו במקום סכנת נפשות אין עוברים על אחת משלש עבירות אלו, שנאמר "ואהבת את יי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" (דברים ו:ה) - אפילו הוא נוטל את נפשו.

והריגת נפש מישראל לרפות נפש אחרת, או להציל אדם מיד אנס - דבר שהדעת נוטה לו הוא, שאין מאבדין נפש מפני נפש.

ועריות הוקשו לנפשות, שנאמר "כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש
כן הדבר הזה" (דברים כ"ב:כ"ו) :

יא.

היתר שלא כדרך הנאתן

במה דברים אמורים שאין מתרפאין בשאר איסורין אלא במקום סכנה -
בזמן שהן דרך הנאתן, כמו שמאכילין את החולה שקצים ורמשים, או חמץ
בפסח, או שמאכילין אותו ביום הכיפורים.

אבל שלא דרך הנאתן,

כגון שעושין לו רטייה או מלוגמה מחמץ או מערלה,

או שמשקין אותו דברים שיש בהן מר מעורב עם איסורי מאכל, שהרי

אין בהן הנייה לחך

- הרי זה מותר, ואפילו שלא במקום סכנה.

חוץ מכלאי הכרם ובשר בחלב, שהן אסורין אפילו שלא דרך הנאתן, לפיכך
אין מתרפאין בהן אפילו שלא דרך הנאה אלא במקום סכנה:

יב.

מי שנתן עיניו באשה וחלה ונטה למות, ואמרו רופאים, אין לו רפואה עד
שתיבעל לו, אפילו היתה פנויה, ואפילו לדבר עמו מאחורי גדר - אין מורין
לו בכך, וימות ולא יורו לו לדבר עמו מאחורי הגדר.

שלא יהו בנות ישראל הפקר, ויבואו בדברים אלו לפרוץ בעריות:

עיקר חילול השם בכל המצות

יג.

כל העובר מדעתו, בלא אונס, על אחת מכל מצוות האמורות בתורה, בשאט בנפש, להכעיס - הרי זה מחלל את השם.

ולפיכך נאמר בשבועת שקר "וחללת את שם אלהיך אני י"י" (ויקרא י"ט:י"ב).

ואם עבר בעשרה מישראל - הרי זה חילל את השם ברבים.

וכן, כל הפורש מעבירה או עשה מצוה לא מפני דבר בעולם, לא פחד ולא יראה ולא לבקש כבוד, אלא מפני הבורא ברוך הוא, כמניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו - הרי זה מקדש את השם:

דברים בכלל חילול השם

יד.

חילול השם

ויש דברים אחרים שהם בכלל חילול השם.

והוא שיעשה אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות דברים שהבריות מרננות אחריו בשבילן, ואף על פי שאינם עבירות - הרי זה חילל את השם.

כגון שלוקח ואינו נותן דמי הלקח לאלתר, והוא יש לו, ונמצאו המוכרין תובעין והוא מקיפן.

או שירבה בשחוק, או באכילה ושתייה אצל עמי הארץ וביניהן.

או שאין דיבורו בנחת עם הבריות, ואינו מקבילן בסבר פנים יפות, אלא בעל קטטה וכעס, וכיוצא בדברים האלו.

הכל לפי גדלו של חכם צריך שידקדק על עצמו ויעשה לפנים משורת הדין:

וכן,

אם דקדק החכם על עצמו,

והיה דיבורו בנחת עם הבריות ודעתו מעורבת עמהם, ומקבילן בסבר

פנים יפות,

ונעלב מהן ואינו עולבן,

מכבד להם ואפילו למקילין לו,

ונושא ונותן באמונה,

ולא ירבה באריחות עמי הארץ וישיבתן,

ולא ייראה תמיד אלא עוסק בתורה, עטוף בציצית, מוכתר בתפילין,

ועושה בכל מעשיו לפנים משורת הדין,

והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם,

עד שיימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבין אותו ומתאוין למעשיו,

- הרי זה קידש את השם,

ועליו הכתוב אומר "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר"

(ישעיהו מ"ג):